

Wyzwania zrównoważonego rozwoju dla zarządzania branżą spożywczą

DOI 10.34658/9788366741669.2.7

Magdalena Majtczak
Politechnika Łódzka

Wstęp

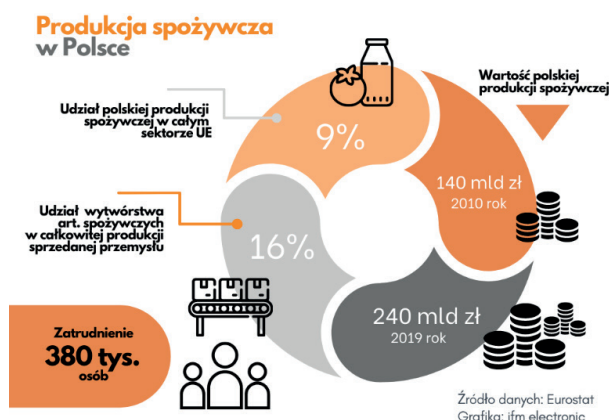
Koncepcja zrównoważonego rozwoju jest współcześnie jedną z kluczowych wizji przyszłości rozwoju cywilizacji opierającego się na pewnych uniwersalnych wartościach społecznych. Troska o dobro wspólne, jakim jest zdrowe środowisko, staje się motywem przewodnim wielu debat toczonych nad oceną konsekwencji niepowstrzymanego rozwoju gospodarczego. Problem zrównoważonego rozwoju pojawił się już w 1972 podczas debaty publicznej, a w 1987 roku w Raporcie Światowej Komisji Środowiska i Rozwoju widniała powszechnie przyjmowana definicja tego pojęcia (Szustak, 2016).

Zrównoważony rozwój został określony jako „rozwój odpowiadający potrzebom dnia dzisiejszego, który nie ogranicza zdolności przyszłych pokoleń do zaspokajania własnych potrzeb”. Dzięki temu możliwe jest stworzenie strategii wzrostu gospodarczego, którego celem jest nie tylko zwiększenie produkcji i konsumpcji dóbr, ale także podniesienie jakości życia – szczególnie jego ekologicznych warunków. Przedstawione badania mają charakter badań literaturowych. Głównym zamysłem wykorzystania tej metody jest przybliżenie odbiorcy różnych problemów, punktów widzenia i rozwiązań dotyczących zrównoważonego rozwoju we współczesnym świecie, a także pokazanie, że to niezwykle ważne i aktualne zagadnienie ma zasięg większy niż lokalny rynek.

Zrównoważony rozwój w branży spożywczej – perspektywa krajowa

Sektor spożywczy jest jedną z najważniejszych i najszybciej rosnących gałęzi polskiej gospodarki. Polska jest szóstym największym rynkiem w Europie. Polscy producenci charakteryzują się wysoką konkurencyjnością zarówno w UE, jak i na świecie. Według danych KOWR wartość eksportu polskiej żywności za granicę w 2021 roku wyniosła rekordowe 170,8 mld PLN (37,4 mld EUR), co oznacza

9% wzrost rok do roku. Ponad 70% polskiego eksportu rolno-spożywczego trafia na rynki unijne (Dane ze strony – KOWR Krajowy Ośrodek Wsparcia Rolnictwa). Pod względem liczby podmiotów gospodarczych w Polsce przemysł spożywczy obejmuje około 20% całego przetwórstwa przemysłowego. Według Eurostatu udział polskiej produkcji spożywczej w całym sektorze UE wynosi około 9%, a wartość produkcji z roku na rok rośnie, i tak jak w 2010 roku wynosiła 140 mld zł, tak w roku 2019 było to już 240 mld zł.

Rysunek 1. Zestawienie danych dotyczących branży spożywczej w ujęciu krajowym i międzynarodowym

Źródło: IFM Electronic, *Innowacje w produkcji dla polskiego przemysłu spożywczego*, online: <https://portalprzemyslowy.pl/> [dostęp: 20.05.2022].

W ostatnich latach branża spożywcza rozwija się pod znakiem żywności zdrowej, opatrzonej krótkim składem na etykiecie. Konsumenci chętnie wybierają artykuły sygnowane jako *eko*, *bio* czy *organic*. Główne trendy rozwoju tej branży to przede wszystkim przyspieszenie digitalizacji, sprzedaż wielokanałowa, a także wiązanie motywacji ze zdrowiem i naturą. Przywiązanie do wysokiej jakości, szczególna uwaga poświęcona tematowi ochrony i dbałości o nasze terytorium od zawsze nadają kierunek działalności branży spożywczej. Polska jest bowiem krajem, w którym zyskuje na znaczeniu produkt o rodzimym pochodzeniu, naturalny, produkowany, pakowany i rozpowszechniany zgodnie z założeniami zrównoważonego rozwoju.

Szczególnie istotną kwestią jest próba odpowiedzi na pytanie o rolę technologii informacyjno-komunikacyjnych w procesie społecznego konstruowania pewnych narracji zrównoważonego rozwoju. Społeczeństwo sieci jest definiowane jako przykład nowej formacji społeczno-gospodarczej, bazującej na połączeniu

dwóch najistotniejszych cywilizacyjnych filarów: technologii i wartości. Koncepcja zrównoważonego rozwoju powstawała równolegle do sieciowej wizji rozwoju społecznego, dlatego też niezwykle ciekawą kwestią jest ocena jej wyzwań w społeczeństwie sieci.

Zrównoważony rozwój w branży spożywczej – perspektywa europejska

Bazując na najnowszej opinii Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego (EKES) z dnia 6.04.2022 r. „Dostosowanie strategii i działań przedsiębiorstw sektora spożywczego do celów zrównoważonego rozwoju na rzecz zrównoważonej odbudowy gospodarczej po pandemii COVID-19” da się zauważyć, że znaczącym problemem są wymogi, które zamiast być szansą, stanowią duże obciążenie, dlatego też zaleca się rozwijanie bardziej zrozumiałego języka (Opinia EKES-u 2022/C 152/10). Według EKES niezwykle ważna jest rola konsumenta w tym kontekście. Środki informacyjne i edukacyjne w połączeniu z przejrzystym etykietowaniem żywności umożliwią konsumentom dokonywanie bardziej zrównoważonych wyborów (Opinia EKES-u Dz.U. C 190 z 5.6.2019, s. 9). Komisja Europejska (KE) powinna również wprowadzić środki na rzecz przystępnej cenowo zdrowej żywności, wyprodukowanej, przetworzonej i dystrybuowanej w zrównoważony sposób.

Wśród kluczowych obszarów działania Komitet wskazuje:

- 1) Promowanie innowacji i łatwiejszego dostępu MŚP do innowacji. Przedsiębiorstwa spożywcze działają często na rozdrobnionym rynku, są niewielkie i brakuje im integracji poziomej i pionowej. Dlatego mają utrudniony dostęp do ekosystemu innowacji. Inwestycje publiczne w zasoby wodne, logistykę, i infrastrukturę cyfrową, w powiązaniu z większymi zasobami na badania i rozwój, są konieczne, aby umożliwić ten dostęp i pozwolić przedsiębiorstwom – również tym małym i średnim – w pełni skorzystać ze ścieżki innowacyjności.
- 2) Kształtowanie zasobooszczędnych łańcuchów żywnościowych o obiegu zamkniętym oraz wzmacnianie biogospodarki.

Kluczowe jest tutaj, aby przedsiębiorcy branży spożywczej ubiegali się o odzysk i ponowne użycie biomasy. Wszystko po to, aby produkcja miała bardziej zrównoważony charakter i prowadziła do tworzenia nowych możliwości biznesowych.

3) Zrównoważone zamówienia.

W tym przypadku należy promować wśród dostawców podejście o zrównoważonym środowiskowym, społecznym i gospodarczym charakterze. Liderzy sektora powinni przyjąć na siebie zobowiązania polityczne oraz uwzględniać zrównoważone zaopatrzenie w swoim systemie zarządzania.

4) Lepsze opakowania.

Zrównoważone pakowanie polega na korzystaniu z materiałów biodegradowalnych i nadających się do ponownego użytku, co promuje recykling wśród konsumentów. Nowe dokonania branży chemicznej, które są następnie uwzględniane w działalności biznesowej, przekładają się na innowacyjne rozwiązania problemów w zakresie ochrony środowiska.

5) Nowe podejście do finansowania.

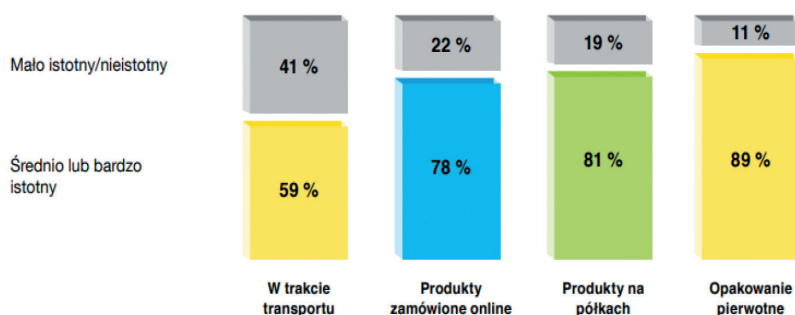
MŚP mają utrudniony dostęp do finansowania i sprawozdawczości na temat osiągnięć w zakresie zrównoważonego rozwoju. Dlatego instytucje finansowe nie powinny oceniać branży spożywczej, stosując te same kryteria jak w innych branżach. Dostęp do kredytów i zwrotu z inwestycji nie odzwierciedla kryteriów zrównoważonego rozwoju w długiej perspektywie czasowej.

Przegląd badań dotyczących zrównoważonego rozwoju w branży spożywczej

Polscy konsumenci są coraz bardziej świadomi. Wybierają produkty przyjazne środowisku, pochodzące z lokalnego rynku i dostarczane w zrównoważony sposób. 76% Polaków uważa, że przedsiębiorcy branży spożywczej powinni korzystać z surowców pochodzących z hodowli, upraw i procesów przetwórczych opartych o zrównoważony rozwój (Ślęczka, Bojańczyk, Suchecki, Kopyś, Skwarzec, 2021).

Z *Międzynarodowego Barometru Innowacji 2021* wynika, że większość przedsiębiorców deklaruje swoje poparcie dla zrównoważonego rozwoju, ale niekoniecznie w obszarze B+R. Na pytanie o to, ile swojego budżetu przeznaczają na projekty z zakresu zrównoważonej innowacji, 35% firm odpowiedziało, że wydaje pomiędzy 1 a 10%, a tylko 7% przeznacza ponad połowę swojego budżetu (Instytut Ayiming, 2020).

Współcześni konsumenci podchodzą krytycznie do swoich wyborów zakupowych, co znajduje odzwierciedlenie w coraz większej uwadze, jaką zwracają na negatywny wpływ produkcji opakowań żywności na środowisko.

Rysunek 2. Zestawienie odpowiedzi na pytanie: Jak istotny jest dla Ciebie fakt, że produkty, które kupujesz, zapakowane są w ekologiczne opakowanie w następujących przypadkach?

Źródło: *Polski przemysł spożywczy w epoce zrównoważonego rozwoju*, <https://cdn2.hubspot.net/hubfs/4056792/Packaging%20Solutions/Poland/6M%20-%20Stora%20Enso%20-%20Food%20Industry%20WP%201.1.pdf> [dostęp: 20.06.2022]

Według ankiet przeprowadzonych przez firmę Stora Enso znacząca ilość osób wyraża zdanie, że ekologiczne opakowanie w trakcie transportu, produktów zamówionych online czy znajdujących się na półkach, bądź opakowanie pierwotne jest dla nich średnim lub bardzo istotnym faktem.

Spośród wszystkich innowacji wdrożonych w tej branży naukowcy uznają żywność funkcjonalną za jeden z najciekawszych obszarów badań i innowacji. Potrzeba by w tym obszarze odbywały się ciągłe badania i rozwój, a na to potrzebne są fundusze. Niestety udział budżetu przeznaczanego na ten cel w krajach rozwiniętych wynosi nieco ponad 2%, co nie napawa optymizmem (Sulejmanow, 2022).

Systemy żywnościowe są zepsute i muszą zostać przekształcone. To narracja, która przeniknęła globalne programy i znormalizowała się do głównego nurtu. Jest tak silna, że Organizacja Narodów Zjednoczonych, wspierana przez Światowe Forum Ekonomiczne, zorganizowała Szczyt Systemów Żywnościowych, pierwszy tego rodzaju – we wrześniu 2021 r., aby „rozpocząć nowe, śmiałe działania, aby zmienić drogę, świat produkuje i konsumuje żywność, zapewniając postęp we wszystkich 17 Celach Zrównoważonego Rozwoju”.

Pomimo postępów w zakresie produktywności, bezpieczeństwa żywności i łańcuchów dostaw dominująca narracja „naprawiania złamanych potrzeb” jest trudna do obalenia. Tymczasem konsumpcja napędzana podażą w ramach gospodarek liniowych załamała ekosystemy trwałymi zanieczyszczeniami organicznymi i materiałami syntetycznymi, w tym plastikami jednorazowego użytku. Zrównoważone odżywianie potencjalnie 9 miliardów ludzi w granicach planety jest pilnym problemem (Yates, Gillespie, Savonie, Deeney, Kadijala, 2021).

Pandemia COVID-19 ujawniła wrażliwość naszego zorientowanego na rynek systemu żywnościowego, który może dostarczać, ale niekoniecznie dystrybuować sprawiedliwie, lub zaspokajać określone potrzeby społeczne lub kulturowe (Shields, 2020).

Biorąc pod uwagę, że branża spożywcza jest to największy sektor produkcyjny w UE, należy pamiętać o kilku ważnych kwestiach. Przede wszystkim wszelkie działania prowadzone w branży spożywczej kształtują wizerunek polskiego rynku, dynamizują postępowania innych branż oraz wpływają na zachowania konsumentów, producentów i przedsiębiorców (Moszkowicz, Bembenek, 2017). A dobre imię marki, która przestrzega zasad promujących zrównoważony rozwój sprawia, że dane przedsiębiorstwo zwiększa swoją przewagę konkurencyjną.

Niezwykle ważne jest również stworzenie kompleksowego systemu mierników w obrębie łańcucha dostaw. Jest to element, który umożliwia dalsze szukanie oszczędności i poprawę efektywności w przepływie produktów i informacji (Grębosz-Krawczyk, Pointet, 2020). Nie można skupić się jedynie na szeroko znanych wskaźnikach, jak np. rotacja, ale warto stosować podejście indywidualne (Jakubiak, 2018). Ciekawym sposobem klasyfikacji osiągniętych wyników jest model EFQM, który bierze pod uwagę następujące elementy: satysfakcję klientów, zatrudnionych, wpływ na otoczenie oraz efekt końcowy. Źródłem rezultatów takich osiągnięć jest wykorzystanie atutów organizacji i jej zdolności do działania w duchu pro jakościowym (Kłos, Koper, 2012).

Studia przypadków

Mając na uwadze zrównoważony rozwój, warto skupić swoją uwagę na konkretne działania, którymi kierują się różne wspólnoty, aby zachęcić społeczność do zapewnienia godnych warunków życia przyszłym pokoleniom. Jedną z nich jest EIT Food (Europejski Instytut Innowacji i Technologii) wspierający rewolucje w zakresie innowacji i produkcji żywności. Wspólnota ta intensywnie współdziała ze swoimi partnerami, którzy reprezentują europejskie firmy oraz instytuty badawcze w Europie.

W ramach sieci działa także stowarzyszenie RisingFoodStars (EIT Prezentacja). Przykładem firmy, która prosperuje zgodnie z modelem od pola do stołu, poprzez to, co produkuje w sposób zrównoważony, jest Goodvalley. Warto zauważyć, że firma ta jest producentem trzody chlewnej i w Polsce plasuje się na 2 pozycji. Działalność tego przedsiębiorstwa opiera się w głównej mierze na produkowaniu własnej energii w biogazowniach, przygotowywaniu pasz z naturalnych składników,

hodowli własnych zwierząt zgodnie z normami unijnymi, uprawie zbóż, do których nawożenia stosuje się nawóz z biogazowni, a także zbieraniu plonów przy wykorzystaniu innowacyjnych technik.

Producenci wieprzowiny minimalizują emisję gazów cieplarnianych, redukują emisję podtlenku azotu oraz ślad węglowy. Gotowe produkty pakowane są w nadające się do recyklingu opakowania, na których znajduje się kod QR, dzięki któremu klient otrzymuje dostęp do strony, gdzie znajdzie informacje o całej produkcji i wykorzystywanych metodach, zgodnych z warunkami zrównoważonego rozwoju. Opakowania nadające się do recyklingu zainspirowały innych, tzn. wszystkie produkty dostarczane do ALDI przez Goodvalley (jako marka własna) również znajdują się w ekologicznych pudełkach.

Ponadto firma już od kilku lat organizuje konkurs „Działajmy razem”, który polega na zgłoszeniu projektu, którego celem są wspólne przedsięwzięcia mieszkańców na rzecz polepszenia życia w danej miejscowości. Ważną zasadą konkursu jest, aby w działaniach wykorzystywać lokalne zasoby ludzkie, środowiskowe, organizacyjne i materialne udostępnione przez Goodvalley Polska.

Oprócz firm branży spożywczej na rynku istnieją przedsiębiorstwa wspierające firmy produkcyjne, aby zagwarantować optymalne działania wpływające z korzyścią na środowisko i przyszłość ludzkości. Do takich spółek zalicza się Viverno, które inwestuje w branżę spożywczą poprzez dekarbonizację i redukcję śladu węglowego. Oprócz redukcji emisji przyczynia się również do redukcji kosztów i ryzyka. Dzięki białym certyfikatom, które jednostka może otrzymać, firma świadomie gospodaruje pieniędzmi i ma możliwość sprzedaży certyfikatów efektywności energetycznej na Towarowej Giełdzie Energii. Viverno pomaga zmodernizować oświetlenie, dokonać wymiany kotłów, odzyskać ciepło z linii technologicznych czy zmodernizować instalację uzdatniania wody. Jednym z ostatnich działań prowadzonych przez Viverno było wsparcie branży ziemniaczanej, poprzez zorganizowanie konferencji i dyskusji w kontekście Rolnictwa 4.0 i zrównoważonego rozwoju. Wszystkie te działania korzystnie wpływają na środowisko, a przy okazji pozwalają w rozsądny sposób zarządzać zasobami i pieniędzmi.

Podsumowanie

Analiza powyższych rozważań nasuwa wniosek, że zrównoważony rozwój wyznacza kierunek transformacji branży spożywczej, której celem jest dostarczenie do każdego z nas produktów najwyższej jakości, przy jednoczesnym zahamowaniu wyczerpywania się zasobów naturalnych i ograniczaniu zagrożeń ekologicznych.

W przeszłości wzrost gospodarczy zależał od zużycia surowców naturalnych w sposób nieograniczony, czego skutkiem są zmiany klimatyczne. Mają one

wpływ na nasz świat, dlatego obecnie przedsiębiorcy, ekonomiści, ale też społeczeństwo zwracają się ku innym modelom i strategiom prowadzenia działalności. Ludzie są coraz bardziej świadomi problemów związanych z nieodpowiednim zarządzaniem i polityką przedsiębiorstw, zarówno na poziomie regionalnym, krajowym, jak i międzynarodowym. Dlatego dla przedstawicieli firm działanie zgodne z ekorozwojem powinno stać się jednym z priorytetów.

Literatura

- Ayming, *Międzynarodowy Barometr Innowacji 2021*, online: <https://www.ayming.pl/analizy-i-aktualnosci/institut-ayming/międzynarodowy-barometr-innowacji-2021/> [dostęp: 20.06.2022].
- Chechelski P., Figiel S., Grochowska R., Kozłowski W., Kuberska D., 2016, *Uwarunkowania rozwoju i dyfuzji innowacji w sektorze rolno-spożywczym i na obszarach wiejskich*, IERiGŻ-PIB, Warszawa.
- Goodwalley, *Prezentacja Goodwalley*, online: <https://dl.ptwp.pl/goodwalley-prezentacja> [dostęp: 14.06.2022].
- Grębosz-Krawczyk M., Pointet J.M., 2020, *Cykl życia marki innowacyjnej w branży spożywczej*, *Handel Wewnętrzny*, nr 2 (373), s. 148-157.
- Jakubiak M., 2018, *Wykorzystanie modelu Scor do oceny funkcjonowania łańcucha dostaw firmy z branży spożywczej*, *Studies & Proceedings of Polish Association for Knowledge Management*, nr 88, s. 30-39.
- Kłos Z., Koper K., 2012, *Wybrane aspekty analizy orientacji na wyniki w przedsiębiorstwach sektora spożywczego*, *Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu*, nr 265, s. 184-193.
- KOWR, *Krajowy Ośrodek Wsparcia Rolnictwa*, online: <https://www.kowr.gov.pl/> [dostęp: 13.06.2022].
- Moszkowicz K., Bembenek B., 2017, *Grupy producentów rolnych jako czynnik rozwoju klastrów agrobiznesu*, *Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu*, nr 499, s. 175-188.
- Opinia EKES-u, 2019, *Promowanie zdrowego i zrównoważonego odżywiania w UE* (Dz.U. C 190 z 5.6.2019).
- Opinia EKES-u, 2022, *Dostosowanie strategii i działań przedsiębiorstw sektora spożywczego do celów zrównoważonego rozwoju na rzecz zrównoważonej odbudowy gospodarczej po pandemii COVID-19* (2022/C 152/10).
- Raport EIT Food Foresight, *Wpływ COVID-19 na branżę spożywczą*, online: <http://eitfood.eu/food-foresight> [dostęp: 20.05.2022].
- Shields K., *Free Schools Meals and Governmental Responsibility Food Provision*, https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3717238 [dostęp: 20.07.2022].

- Sulejmanow M., 2022, *The role of innovations and their impact on the economy of the food industry in the Nakhchivan autonomous republic*, Bulletin Social-Economic and Humanitarian Research, nr 13(15), s. 67-77.
- Szustak M., 2005, *Kierunki i wyniki debaty nad globalnymi barierami rozwoju*, Zeszyty Naukowe – Szkoła Główna Handlowa w Warszawie, Kolegium Gospodarki Światowej, z. 17, s. 6-40.
- Szwacka-Mokrzycka J., 2017, *Ewolucja polskiej gospodarki żywnościowej po przystąpieniu do UE*, [w:] A. Chlebicka (red.), *Integracja europejska jako determinanta polityki wiejskiej. Aspekty ekonomiczne*, Wydawnictwo FAPA.
- Ślęczka K., Bojańczyk M., Suchecki K., Kopyś A., Skwarzec M., *Zrównoważona żywność w Polsce*, online: <https://www.accenture.com/pl-pl/insights/consumer-goods-services/report-sustainable-agriculture-poland> [dostęp: 20.06.2022].
- Viverno, online: <https://www.viverno.pl/> [dostęp: 16.06.2022]
- Yates J., Gillespie S., Savonie N., Deeney M., Kadijala S., 2021, *Trust and responsibility in food systems transformation. Engaging with Big Food: marriage or mirage?*, British Medical Journal Global Health, tom 6 (11), s. 1-7.

Summary

The Challenges for Sustainable Development in Food Industry Management

Recently, the topic of sustainable development has been gaining popularity. The desire to improve the quality of the environment is becoming extremely important. Moreover, many noticeable changes have taken place in the food industry. From a national perspective, the choice is mainly for products from family-owned, traditional companies, marked on the label with the description bio, organic or eco.

From the European perspective, the focus is on biodegradable packaging, technological innovation and adequate supply. The pandemic and increased customer awareness have also influenced the important requirements of sustainability. Many companies on the market support other companies in achieving a sustainable level, for example, by decarbonizing and reducing their carbon footprint. These changes are affecting our world; therefore, today's society and economists are turning to other models and strategies for doing business.

Keywords: challenges, sustainable development, food industry, management.